Bujtás László Zsigmond

Johannes van de Velde holland lelkész halála Magyarországon (1711)

A magyar–holland kapcsolatok története iránt érdeklődők előtt jól ismert, hogy több magyar diák halt meg holland földön. Segesváry Lajos már a múlt század harmincas éveiben utalt rá, hogy a franekeri Grote vagy másik nevén Martinikerkben öt magyar diák hamvai nyugszanak.[1] Egyikük hagyatékának fennmaradt a jegyzéke is, amely szomorú mementója honfitársunk ottani elhunytának.[2] Szepsi János sárospataki diáknak, aki 1658-ban halt meg, ránk maradt végrendelete, és megjelent sírkövének fényképe is.[3]

Kevésbé ismert, hogy más hollandiai egyetemeken tanuló diákok között is voltak olyanok, akik már soha nem látták viszont hazájukat. Ilyen például Barátosi József, aki 1717-től volt a nagyenyedi kollégium diákja, majd később Groningenbe ment, és bár ottani beiratkozásának nincsen nyoma, az itthoniak feljegyezték róla, hogy az egyetemi városban hunyt el, és ott is temették el.[4] A leideni egyetemre 1726-ban beiratkozó Fáji Sámuel (szintén enyedi diák) tanulmányai befejeztével nem tért haza, hanem magántanítóskodással tartotta fenn magát egészen 1760-ban bekövetkezett haláláig.[5] Az utrechti egyetemen 1787-ben Csernátoni Wajda György (ugyancsak enyedi diák) tudatosan választott halála előtt végrendeletet írt, ami szintén fennmaradt.[6]

Annál kevesebb nyom utal arra, hogy Magyarországon hollandok hunytak volna el. Ez részben a nagy számok törvényéből is adódik, hiszen a XVII–XVIII. században a holland egyetemeken megfordult ezerkétszáznál is több magyarországi és erdélyi diáknál nagyságrendekkel kevesebb holland járt Magyarországon és Erdélyben. Az alábbiakban egy ilyen esetet mutatunk be, annál is inkább, mivel a holland szakirodalom már 1847-ben említést tett róla.

Történetünk ott kezdődik, hogy Justus Oosterdijk (1666–1710), az oszmán birodalombeli szmirnai (ma: Izmir) holland református egyházközség lelkésze, aki 1706-tól teljesített szolgálatot Szmirnában, 1710. június 12-én meghalt,

---

1 SEGESVÁRY Lajos: *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen 1636–1836.* Debrecen, 1935. 56.

2 GRAAF, G. H. van de: *Ontmoetingen met Zevenburgse en Hongaarse studenten te Franeker. Impressies uit hun dagboeken en brieven.* In: *Universiteit te Franeker 1585–1811.* Onder redactie van JENSMA, G. Th.–SMIT, F. R. H.–WESTRA, F. Leeuwarden, 1985. 94.

3 POSTMA Ferenc: *Franekeri akadémiai nyomtatványok nyomában (Negyedik erdélyi tanulmányutam emlékei, 1994).* In: *Könyv és Könyvtár* (1999) 239., 256.

4 JAKÓ Zsigmond–JUHÁSZ István: *Nagyenyedi diákok 1662–1848.* Bukarest, 1979. 134.

5 MIKLÓS Ödön: *Magyar diákok a leideni Staten Collegeben.* In: *Theológiai Szemle* (1928) 314.

6 SEGESVÁRY, 1935. 56., 79.

ezért gondoskodni kellett utódjáról.[7] Nicolaas Wright (1687 k.–1709) konstantinápolyi és Hendrik Mierckens (1639–1710) drinápolyi tiszteletes után ő volt a harmadik pap, akit a törökországi holland kolónia rövid idő alatt elvesztett.[8]

A holland kereskedők már a XVI. század végén megvetették lábukat a Földközi-tenger keleti medencéjében, különösen az Oszmán Birodalom területén. A térség holland kereskedelmi központja a XVII. század első felében Konstantinápoly, a másodikban egyértelműen Szmirna lett. Ezt jelzi az is, hogy Hollandia 1612-ben először Konstantinápolyba küldött követet, Szmirnába pedig csak 1656-ban, akik részben állami érdekeket, részben a térséggel kereskedők érdekeit képviselték. A kereskedelmi érdekek védelmére egyébként 1625-ben külön társaság, a *Directie van de Levantse Handel en Navigatie in de Middellandse Zee* (a Levantei Kereskedelem és a Földközi-tengeri Hajózás Igazgatósága; a továbbiakban igazgatótanács) is alakult, amely egészen 1825-ig fennállt.[9] A társaság a levantei térségbe induló hajóktól illetéket szedett, és többek között ebből finanszírozta a szállítmányok biztonságát szolgáló kísérőhajók és saját működését.

A társaság nemcsak üzleti érdekeit tartotta szem előtt, hanem – a hét tartományból álló köztársaság anyagi támogatásával – gondoskodott a térségben hosszabb időt töltő, gyakran végleg letelepedő diplomaták, kereskedők és házanépük lelki igényeinek kielégítéséről is. Így az előbb említett súlypontáthelyeződésnek megfelelően először a konstantinápolyi, majd a szmirnai kolónia kapott önálló lelkészt 1623-ban, illetve 1662-ben.[10]

Szmirna, amely még 1424-ben került oszmán uralom alá, nemzetiségi-felekezeti szempontból igen tarka képet mutató város volt, ahol a török és görög népesség mellett angol, francia és holland kolónia is élt, és megfértek egymás mellett a mecsetek, a római és a görög katolikus templomok, és külön templomuk volt az angoloknak, illetve 1690-től kápolnájuk a hollandoknak.[11]

Az Oosterdijk tiszteletes halála miatt betöltendő papi állásra az igazgatótanács Johannes van de Veldét szemelte ki, aki (a ma az Észak-Holland tartományban található) Hoornban szolgált. Van de Velde 1674. december 5-e körül született Hágában,[12] a leideni egyetemre 1705. január 26-án iratkozott be,[13] és tanulmányai közben kétszer disputált. Először 1705. szeptember 19-én volt a

---

[7] KIST, N. C.: *Kerkelijke aanteekeningen rakende de Nederlandsche Gereformeerde Gemeente te Smirna.* In: *Nederlandsch archief voor kerkelijke geschiedenis* (1847) 171.

[8] SCHUTTE, O.: *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers, residerende in het buitenland.* 's-Gravenhage, 1976. 316–317.

[9] SAMBERG, Jan Willem: *De Hollandsche gereformeerde gemeente te Smirna.* Leiden, 1928. 12., 21., 23–24., 29.

[10] SAMBERG, 1928. 44., 50.

[11] SAMBERG, 1928. 24., 89.

[12] SCHUTTE, 1976. 339.

[13] *Album studiosorum Lugduno-Batavae MDLXXV–MDCCCLXXV.* Hagae Comitum, MDCCCLXXV. 784.

Johannes van Marck (1656–1731) egyháztörténet-professzor elnökletével tartott *De sensu verborum Dei ad Kainum Gen. Cap. IV. Vers 7.* című disputáció respondense.[14] Minden bizonnyal ismerték egymást a teológiai és orvosi tanulmányokat folytató Henczidai Mátyással, II. Rákóczi Ferenc fejedelem későbbi udvari orvosával, aki másfél hónappal később, november 4-én ugyancsak Van Marck professzornál disputált.[15] A második disputációra 1706. január 23-án került sor Salomon van Til (1644–1713) teológiaprofesszor elnökletével *De Johannis Baptistae ministerio, ejusdemque temporibus* címmel.[16]

1708 októberében Van Marck professzor az egyik megüresedett hoorni lelkészi állásra Van de Veldét ajánlja az ottani egyházközségnek. Október 25-i első prédikációja után az egyháztanács úgy dönt, hogy a jelöltet egy negyedévre meghívja, majd annak leteltével a megbízást meghosszabbítja.[17] A tiszteletes azonban nem sokáig maradhatott a gyülekezetnél, mert az igazgatótanács 1710. november 17-én Szmirnába nevezte ki papnak, amit december 8-án Amszterdamban sikeres vizsgatétel követett az illetékes egyházkerület előtt.[18] 1711 januárjában a hoorni egyháztanács már utódjának kiválasztásáról tárgyalt, és utolsó prédikációjára február 1-jén került sor.[19]

Van de Velde a hosszú út előtt 1711. március 9-én Hoornban végrendeletet írt, amelyben halála esetén mindenét testvérére hagyta.[20] Az újonnan kinevezett lelkész két másik utas társaságában vágott neki az útnak. Az egyik Justinus Constantinus de Hochepied (mh. 1717), Daniel Jean de Hochepied (1657–1723) szmirnai holland konzul fia volt, akit a Staten-Generaal, a holland parlament még 1705-ben, majd 1710-ben felhatalmazott arra, hogy az ügyeket apjával együtt társkonzulként intézze, illetve annak távollétében helyettesítse.[21] A fiú hollandiai látogatása végén 1711. március 19-én útlevélért folyamodott a parlamenthez,[22] amely április 11-én „ad omnes populos”-útlevéllel látta el.[23] A társaság másik tagja Pietro de la Fontaine (mh. 1717), Jacob Colyer (1657–1725) konstantinápolyi holland követ titkára volt.

---

[14] Példányai: Universiteitsbibliotheek Leiden (a továbbiakban: UBL): 173 C 3:6, Universiteitsbibliotheek Amsterdam (a továbbiakban: UBA): O 99–980. A disputáció 1707-ben még egyszer megjelent Amszterdamban, Van Marck professzor gyűjteményes kötetének (*Biblicae exercitationes ad quinquaginta selecta loca Veteris et Novi Testamenti etc.*) 1–11. oldalain (példányai: UBL: 504 F 10, UBA: O 66–54).

[15] SZABÓ Károly–HELLEBRANT Árpád: *Régi Magyar Könyvtár. Pótlások, kiegészítések, javítások.* Közreadja az Országos Széchényi Könyvtár. 4. kötet. Budapest, 1993. 7174. sz. tétel.

[16] UBL 173 C 4:2, UBA O 99–933.

[17] Gemeentearchief Hoorn, Archief van de Hervormde Gemeente, Notulen van de Kerkeraad.

[18] SAMBERG, 1928. 118.

[19] Gemeentearchief Hoorn, Archief van de Hervormde Gemeente, Notulen van de Kerkeraad.

[20] Nationaal Archief, Hága, Archief Directie van de Levantse Handel (a továbbiakban: NA, ADLH), 239/I.

[21] NA, ADLH, 201/I. Ld. még SCHUTTE, 1976. 336–337.

[22] NA, Archief Staten-Generaal (a továbbiakban: ASG), 7669/I.

[23] NA, ASG, 12380.

Mind a Colyer, mind a De Hochepied családoknak van magyar vonatkozása. Jacob Colyert I. József Habsburg császár – a karlócai béketárgyalásokban játszott szerepéért – 1699. augusztus 20-án magyar grófi, szeptember 4-én a Német-római Birodalom grófja címmel jutalmazta,[24] Daniel Jean de Hochepiednek, aki mellesleg Colyer sógora volt, és fiának, Justinus Constantinusnak pedig 1704. április 8-án adományozott magyar bárói címet.[25] Daniel Jean de Hochepied másik fia, Daniel Alexander (1689–1759), aki 1720-tól haláláig szintén szmirnai konzul volt, 1741. március 12-én Mária Teréziától kapott magyar grófi címet.[26]

A társaság 1711. április 17-én indult el Hágából.[27] Május 19-én Bécsben szálltak hajóra, és a Dunán folytatták útjukat Magyarországra. Május 22-én Szentendre közelébe értek, és egy kis lakatlan szigetnél kötöttek ki, hogy ott éjszakázzanak. Alkonyatkor Van de Velde – a társkonzul intése ellenére – fürödni indult. Később már csak a ruháit találták meg. Azonnal riadóztatták Szentendre lakosságát, akik egész éjjel keresték a lelkészt, de nem találták. A hajó tovább folytatta útját, és Budán álltak meg újra. Ott De Hochepied ismét embereket fogadott, hogy a Dunát kémleljék, nem sodorja-e a víz a holttestet lefelé. Három napig vártak hiába, majd mielőtt tovább indultak volna, a társkonzul megkérte Pfeffershofen tábornokot, a budai helyőrség parancsnokát, hogy amennyiben távozásuk után mégis megtalálnák az elhunyt holttestét, helyezzék végső nyugalomra.[28] A megfogyatkozott társaság június 1-jén Belgrádban,[29] július 2-án pedig már a konstantinápolyi Perában volt.[30]

A haláleset híre több csatornán keresztül jutott el Hollandiába. De Hochepied a történtekről két levélben (1711. május 24. és június 5.) értesítette az igazgatótanácsot,[31] ez pedig leveleit eljuttatta a hoorni gyülekezethez, amely 1711 júliusában kelt válaszlevelében együttérzése mellett reményét fejezte ki, hogy a néhai tiszteletes helyére megfelelő utódot találnak majd.[32]

De Hochepied 1711. május 24-én Jacob Jan Hamel Bruyninx (1662–1738) bécsi holland követnek is beszámolt a történtekről, aki szerint De Hochepied arra következtetett, hogy mivel ruháit megtalálták, holttestét viszont nem, a

---

[24] SCHUTTE, 1976. 308.
[25] SCHUTTE, 1976. 309., 334.
[26] *A Királyi Könyvek. Jegyzéke a bennük foglalt nemesség cím, címer, előnév és honosság adományozásoknak 1527–1867.* Összeállították ILLÉSY János és PETTKÓ Béla. Budapest, 1895. 88. Ld. még SCHUTTE, 1976. 335.
[27] Ld. De Hochepied 1711. június 5-én Belgrádból François Fagel (1659–1746) államtitkárnak írt levelét. NA, ASG, 6930.
[28] NA, ADLH, 101/I.
[29] Ld. a 27. jegyzetet.
[30] NA, ADLH, 101/I.
[31] NA, ADLH, 101/I.
[32] NA, ADLH, 201/I.

lelkész meghalt.[33] Diplomáciai szolgálatban lévén június 5-én tudósítja Fagel államtitkárt is, aki a levelet július 2-án kapta meg.[34]

Az eseményekről – fia elmondásából értesülve – július 20-án, illetve augusztus 4-én az apa is tájékoztatja az igazgatótanácsot és Fagelt, fia leveleinek megfelelő részeit szinte szóról szóra megismételve.[35]

1711. augusztus 8-án Konstantinápolyban elkészült Van de Velde hagyatékának leltára. Augusztus 17-én Thomas Slicher (1678–1745) livornói holland konzul arról értesíti az igazgatótanácsot, hogy azt a hajót, amelyen a tiszteletes után küldött két ládányi könyv és bútorok voltak, francia kalózok zsákmányul ejtették és Toulon kikötőjébe vontatták, amiről egy Livornóból Szmirnába tartó hajó útján az idősebb De Hochepied-t is tájékoztatta.[36]

A történet epilógusában Elias van de Velde, az elhunyt testvére és örököse 1711. október 27-én Amszterdamban megkapta a fivére elveszett könyveiért járó összeget.[37] November 6-án Szmirnában másolat készült a hagyatékról felvett jegyzékről.[38] December 2-án az igazgatótanács a szintén a leideni egyetemen végzett Theodorus van der Vechtet ajánlja a Staten-Generaal figyelmébe,[39] majd december 7-én ki is nevezi a néhai lelkész utódjául.[40] De Hochepied december 20-i levelében arról tudósítja az igazgatótanácsot, hogy még Konstantinápolyban elkészíttette a hagyaték jegyzékét, amelyet mellékletként elküld, és mivel nem tudja, kik a barátai és örökösei, az ügyet az igazgatótanács belátására bízza.[41]

Az új tiszteletes 1712. március 23-án indult útnak.[42] Míg ő úton volt, a társkonzul 1712. április 12-én az elhunyt útiköltségeinek megtérítését kérte az igazgatótanácstól.[43] Van der Vecht július 22-én érkezett meg Szmirnába, és augusztus 13-án már meg is tartotta első prédikációját, hogy azután 1718-ig szolgáljon az ottani gyülekezetnél.[44] Az esetet De Hochepied 1712. október 6-i levelében említi utoljára, amelyből kiderül, hogy a néhai lelkész hátramaradt ruháival, értékeivel kapcsolatban még mindig kapcsolattartásra volt szükség Michiel Pijll-lel, az igazgatótanács titkárával.[45]

---

33 NA, ASG, 6269.
34 NA, ASG, 6930.
35 NA, ADLH, 130/II; NA, ASG, 6930.
36 NA, ADLH, 186/II.
37 NA, ADLH, 239/I.
38 NA, ADLH, 130/II.
39 NA, ASG, 6930. – A szmirnai gyülekezet lelkészeinek jelentős része a leideni egyetemen végzett.
40 SAMBERG, 1928. 119.
41 NA, ADLH, 130/II.
42 SAMBERG, 1928. 119.
43 NA, ADLH, 131/I.
44 SAMBERG, 1928. 119–120.
45 NA, ADLH, 131/I.

Kézenfekvő a kérdés, hogy megtalálták-e az elhunyt holttestét, és ha igen, hol temették el. Mint láttuk, maga De Hochepied is csak logikai úton következtette ki a tiszteletes halálát. Az itt közölt három mellett van utalás még egy Belgrádból 1711. június 11-én kelt levelére, amelyben az igazgatótanácsnak megerősítette a halál tényét.[46] Végül fennmaradt még egy, a konstantinápolyi Perából 1711. július 18-án, szintén az igazgatótanácshoz írt levele is, amelyben Van de Velde haláláról beszél.[47]

Ami a néhai lelkész eltemetését illeti, ebben a kérdésben a holland szakirodalom egyáltalán nem mutat egységes képet. Az esetre először utaló 1847-es közleményben az áll – forrás megjelölése nélkül –, hogy De Hochepied május 24-i levele után valamikor hírt kaptak arról, hogy a holttestet Budán megtalálták és eltemették.[48] Ezután egy, a szmirnai holland református egyházközség történetével foglalkozó tanulmány említi újra az esetet, francia fordításban rövid részletet közölve az előbb említett levélből.[49] A Levantei Kereskedelem Igazgatótanácsának levéltárából forrásokat közlő kiadvány csak a halál tényét regisztrálja, De Hochepied Fagelnek írt 1711. június 5-i, illetve fenti július 18-i levelére hivatkozva.[50] A szmirnai holland református egyház történetét feldolgozó monográfia szintén foglalkozik a történettel, De Hochepied május 24-i, és előbb említett június 5-i leveleire utalva és megismételve a budai eltemetés tényét.[51] Legújabban a holland diplomáciai kar archontológiája szentelt néhány sort az esetnek, De Hochepied időrendben első levele nyomán szintén azt állítva, hogy a lelkészt Pfeffershofen tábornok, a budai helyőrség parancsnoka temettette el.[52]

Magunk a korabeli – részben a fenti szakirodalom által is idézett – holland források áttekintése után nem bukkantunk olyan nyomra, amely az elhunyt budai (vagy más helyen történt) eltemetésére utalna. Az említett feldolgozások De Hochepied-nek Pfeffershofenhez intézett kérését, vagyis hogy megtalálása esetén temessék el a holttestet, ténynek vették, annak ellenére, hogy az eltemetést a források nem erősítik meg.

Sajnos, a kérdést a korabeli magyar források sem segítenek tisztázni. A pesti (belvárosi) és budai (budavári, felső-víziv árosi, óbudai, országúti, tabáni, újlaki) egyházközségek halotti anyakönyveiben az 1711-es évben nem található a tiszteletes neve, ami két dolgot jelenthet: vagy nem találták meg a holttestet, vagy azt, hogy ha megtalálták is azt a szóban forgó időpontban akár Budán,

---

46 Ld. az igazgatótanács 1711. december 2-i levelét a Staten-Generaalnak. NA, ASG, 6930.

47 NA, ADLH, 101/I.

48 KIST, 1847. 172.

49 LENNEP, R. J. van: *Église protestante Néderlandaise de Smyrne.* In: *Bulletin de la Commission de l'Histoire des Églises Wallonnes* IV (1890) 263.

50 HEERINGA, K.: *Bronnen tot de geschiedenis van den Levantschen handel. II. 1661–1726.* 's-Gravenhage, 1917. 147.

51 SAMBERG, 1928. 119.

52 SCHUTTE, 1976. 339.

akár Pesten, esetleg a Duna folyásának alsóbb részén, nem feltétlenül tudták megállapítani, hogy ki az illető.

Az eset iratanyaga az itt közöltnél terjedelmesebb. Az előbbiekben valamennyi vele kapcsolatos forrást idéztünk, az alábbiakban viszont csak a magyar szempontból legérdekesebb iratokat emeltük ki úgy, hogy a történet időrendben követhető és kerek legyen. A holland szövegek átírásában a koraújkori holland szövegek kiadási gyakorlata szerint nem oldottuk fel a rövidítéseket. A magyar fordítást nem archaizáltuk, és a szövegekben a mainál gyakrabban előforduló „voor-zegd(e)" (előbb említett) szót a könnyebb olvashatóság kedvéért ennek magyar szinonimáival fordítottuk.

1.

Hoorn, 1711. március 9.

Johannes és Elias van de Velde végrendelete

In den Name des Heeren Amen.

Heeden desen 9 Maart A.^{o} 1711 de clocq ontrent een uren compareerden voor mij Henrik van Hoolwerff openbaer notaris bij den E.^{d} Hove van Holland geadmitteert tot Hoorn residerende, present de nagenoemde getuijgen d'Heeren Johannes van den Velde geboortig uijt den Hage proponent, en nu staande eerdaegs op sijn vertrek naar Smirna, ende Elias van den Velde juwelier wonende tot Sas van Gent gebroederen beijde althans alhier, (mij notaris en getuygen bekent) gesont van lighame gaande ende staande haer verstant ende sinnen volcomen magtig sijnde zoals oogschynlijk bleek welke overdenken de algemene sterffelijkh.^{t} der menschen, de sekerheijd des doots, ende de onsekere ure van dien, willende daaromme uijt dese werelt niet scheijden sonder alvorens van hunne tijdelijke goederen haar bij Godt Almagtig verleent te hebben gedisponeert, recommanderende haare onsterffelijke ziele, wanneer deselve uijt den sterffelijke lighame gescheijden sal sijn in de grondeloose barmhartigheijd Godts haare doode lighame de aerde op hoop van een salige opstanding ten Jongsten Dage.

Komende dan eerstelijk den voornoemde heer Johannes van den Velde ter dispositie van syne na ta [!] laten goederen, daarinne verklaerde hij heer comparant uijt sonderlinge liefde en affectie aleen met uytsluijting van alle anderen wie het souden mogen sijn tot sijn enige ende universele erfgenaam te institueren stellen ende nomineren de voornoemde sijne broeder Elias van den Velde omme naar sijn overlijden met deselve sijne nalatenschap te doen en handelen als sijn goede raat gedragen sal, sonder bekroon van ijmand.

Ende indien quame te gebeuren dat hij H.^{r} Elias van den Velde na sijn jegenwoordige huijsvrouw Elisabeth Ros quam te overlijden, zo verclaerde hij insgelijcs uijt liefde voorschreve den voorn. sijne broeder Johannes van den Velde, te institueren tot sijn enige en universele erfgenaam, mede met

uytsluyting van alle anderen, en in cas hij comparant voor de voornoemde sijne huijsvrouw mogt comen te overlijden zo legateert hij deselve sijne broeder in de somme van vijff hondert en vijftig gulden.

All ’twelk haar testateuren van woorde te woorden wel duijdelijk en klaar voorgelesen zijnde verclaerden ’tselve te wesen haar testament laaste en uijterste wille, willende ende begerende dat na haar dood volcomen effect sal sorteren, ’tzij als testament, codicille, gifte ter sake des doots als anders zo imandts uijttertste wille best en favorabelst naar dese landen, wetten en costumen sal mogen bestaan, alhoewel de behoorlijke solemniteyten hierinne niet genoegsaam geobserveert mogten zijn. Behoudende nogtans den eerste testateur aen hem de magt en auctoriteijt en wie dat het gunt hij aen ijmand voor getrouwe diensten quame te maken <te> legateren en bespreken, ’tzij onder de hand, ’tzij mondeling, off schriftelijk voor notaris en getuygen van zodanig effect zal moeten gehouden werden, alsoff in dese geinfereert stond. Aldus gedaan tot Hoorn ten overstaen van d’E. Jan Schuurman oudschepen, ende Gysbert Maartens schouwen als getuijgen tot dese versogt. De minute is geschreven op ’t zegel van drie gulden en behoorlijk getekent.

Quod Attestor[I]

Hoolwerff
Not.S Pub.

Az irat hátoldalán: Testament van Johannes en Elias van de Velde A.° 1711

A végrendelet fordítása:

Az Úr nevében, ámen.

Ma, 1711. március 9-én egy óra körül megjelentek előttem, Henrik van Hoolwerff, a nemes Hove van Holland[53] Hoornba kinevezett és itt székelő közjegyzője, valamint az alább megnevezendő tanúk előtt, Johannes van den Velde úr, hágai születésű, hamarosan Szmirnába induló, vizsgát tett lelkész, valamint a Sas-van-Gentben lakó Elias van den Velde úr, ékszerész, testvérek, akik előttem és a tanúk előtt ismertek, hogy testileg épen és szellemi ítélőképességük teljes birtokában végrendelkezést tegyenek, mivel nyilvánvaló számukra, hogy az ember halandó, a halál elkerülhetetlen, időpontja bizonytalan. Ezért nem szeretnének úgy eltávozni erről a világról, hogy előtte időlegesen birtokolt, a Mindenható Istentől kapott javaikról ne rendelkeznének, és halandó testüket

[I] A két szó között az eredeti iratban egy olvashatatlan rövidítés szerepel.

[53] A Hof van Holland en Zeeland Hollandia két tartományának, Hollandnak és Zeelandnak legmagasabb szintű igazságszolgáltatási szerve volt.

majdan elhagyó halhatatlan lelküket ne ajánlanák fel a mérhetetlenül könyörületes Istennek az Utolsó Ítélet napján való örömteli feltámadás reményében.

Először nevezett Johannes van den Velde úr hátrahagyandó javait illetően úgy rendelkezett, hogy mivel különleges szeretet és kötelék fűzi testvéréhez, őt halála esetén mindenki más kizárásával egyedüli és kizárólagos örököseként nevezi meg, és meghagyta, hogy halála után testvére, az előbb említett Elias van den Velde, hátrahagyott javaival saját belátása szerint cselekedjék anélkül, hogy ebbéli szándékában bárki is megakadályozhatná.

Elias van den Velde úr arra az esetre, hogyha ő mint végrendelkező jelenlegi feleségénél, Elisabeth Rosnál később halna meg, úgy rendelkezett, hogy mivel testvéréhez, nevezett Johannes van den Veldéhez őt is szeretet fűzi, az egyedüli és kizárólagos örököse legyen, abban az esetben viszont, ha ő maga említett felesége előtt halna meg, akkor testvérére ötszázötven guldent hagy.

Miután az előbbiek a végrendelkezőknek szóról szóra érthetően és világosan felolvastattak, az érintettek kijelentették, hogy végrendeletük mindenben megegyezik végső akaratukkal, és kinyilvánították, hogy az a kívánságuk, hogy végrendeletük haláluk után teljes mértékben végrehajtassék, legyen szó akár a végrendeletről, annak saját kezűleg írt mellékletéről, a halál bekövetkezte után érvényre emelkedő adományozásról, akár más olyan módról, amelynek révén valakinek a végső akarata a legjobban és legkedvezőbben érvényesül az itteni törvények és szokások szerint, még akkor is, ha nevezett végrendelkezési módok az előírt formalitásokat nem megfelelően vennék figyelembe. Az első végrendelkező mindazonáltal fenntartja magának a jogot és rendelkezést, hogy ha ő valakit szolgálatai miatt végrendeletben örökösként kívánna megjelölni, vagy az illetőre bizonyos javakat kívánna hagyni, akár közvetítő nélkül, akár szóban vagy írásban jegyző és tanúk előtt, akkor az úgy tekintessék, mintha a jelen okiratban benne foglaltatna. Készült Hoornban, nemes Jan Schuurman volt tanácsos és Gysbert Maartens inspektor e célból felkért tanúk jelenlétében. Az okirat illetéke három gulden, és az a szabályoknak megfelelően íratott alá.

Az irat hiteléül:

Hoolwerff
közjegyző

Az irat hátoldalán: Johannes és Elias van de Velde végrendelete. A.° 1711

Lelőhelye: Nationaal Archief, Hága, Archief Directie van de Levantse Handel (a továbbiakban: NA, ADLH), 239/I.

2.
Buda, 1711. május 24.
Justinus Constantinus de Hochepied az igazgatótanácsnak

Duplicata

Aan d'Heeren Directeuren van den Levandschen Handel etc.[a]

Edele, Erntfeste, Wijse, en Seer Voorsienige Heeren.

Mijn Heeren. Naerdat ik met 't geselschap van d'heer Pieter de la Fontaine, en Domine Johan van de Velde door Godes goedheijt tot Weenen gearriveert ben, en op den 19.[e] deses gesamentlijk weder daervandaen in goede gesontheijt sijn vertrocken, neemende onse reijse met een kijserlijke plat-bodem schip over den Donauw, waerinne ook and're reijsigers sijn bevindende, wel voornamentlijk de heer Baron Becker, soon van de heer commandant van Esseck, met voornemen om met 't voorsz. schip ons tot aen Peterwaradijn te doen transporteeren; wij hebben onse route dus geconcipieert gehad, terwijle de vreede en 't accomodement tusschen het kijserlijke hoff en de malcontente Hungaren tenemale afgedaen en geratificeert is, soodat dese ons voor de beste en sekerste wegh aengeraden is geworden.

Wij hebben dan naer genoege onse voorsz. reijse tot aen een sek're vlek S.[t] Andrea genaemt, in de landcaert niet aengeteekend, gevordert gehad, alwaer wij op den 22.[e] deses teegens den avond digt bij 't voorsz. vlek aen een onbewoont eijlantje sijn komen overnagten; ende naerdat ik daerbevoorens den Domine van de Velde meermale en iterativelijk aengemaent en versogt hadde, om sig altoos bij mij en 't geselschap te houden, en niet naer sijne gewoonte in een vreemt land dat vol van schelmen en dieven bevonden werd, sig t'elkens te separeren en d'eenigheijt te soecken; heeft tot mijn overgroot leetweesen het ongeluck gewild gehad, dat sijn Eerwaerde omtrent een half uur naer sons ondergaen, op het voorsz. eijlantje sig weder van mij heeft afbegeven, soodat ik hem gelijk meermale vermist hadde, dog met geen de minste gedagte van eenige swarigheijt, want wij ons gelijk gesegt, op een eijland waren bevindende, en dienvolgens niet konde denken, dat hij sig soude kunnen verdwaelen, ben ik egter ten overvloeden met d'h.[r] de la Fontaine in schemerligt sijn Eerw.[de] gaen opsoecken, en hebben tot groote ontroeringe en niet mind're verschrickinge alle sijne klederen aen den oever van den Donauw vinde leggen, daer een seer groote drift van die rivier schunende is; naer hetwelke ik met al ons geselschap hem verders hebben tragten na te speuren, met roepen en schreeven [!], waerop geen antwoord nog de minste and're teekens van hem krijgende, heb ik voorts devoire aengewend, om eenig volk van 't voorsz. vlek S.[t] Andrea tot onse hulp te krijgen, dewelke ook des nagts met een vaertuijg bij ons quamen, en hebben den gantschen nagt tot aen de volgende morgen aen bijde de oevers van den Donauw sijn Eerw.[de] opgesogt, dan tot veel droefheijt en hertseer niets kunnen vinden; waerop weder des and'ren daags zijnde gist'ren den 23.[e] deses opnieuws

menschen van ’t land sijn uijtgesonden geworden, en om meerder informatie en hulp te bekomen, hebben wij ons ten laesten hier tot Buda begeeven, en mij aenstonts bij den heer generael van Feffershoven commandant van dese plaetse vervoegt gehad, en sijne assistentie versogt, ten eijnde men de voorsz. Domine Van de Velde leevendig of dood mogte komen te vinden, die ook daerop met seer veel beleeftheijt mij alles daertoe aenpresen-teerde, en verschijde van sijn volk, en ord’res aenstonts heeft gedepecheert gehad, dewelke met eenig van ons geselschap nog daerop uijt sijn; het algemeen gevoele en het apparenste dat hiervan is, komt ons seer waerschijnelijk tevooren, dat de goeden Domine Van de Velde, egter op een onbehoorlijke tijt en plaetse, sig in den Donauw heeft willen baeden of swemmen, en dat hij door de groote drift van die rivier weggetrocken is geworden, en daerdoor het ongeluk gehad sal hebben, van daerinne te verdrinken, en wie weet hoe ver weg gespoelt te sijn; wij sullen hier ons nog soo lange ophouden, totdat het voorsz. uijtgesonde volk wedergekomen sullen wesen, en middelerwijle bij volherdinge ook alles aenwenden, wat ons mogelijk is, om eenige informatie te betragten.

Indien sijn lichaem dood gevonden werd, sal ik sorge dragen, dat hetselve met fatsoen hier begraeven en ter aerden besteld sal werden, want om hem levendig te vinden, heb ik nu alle hoop verlooren.

In welken bedroefden staet ik mij in dit ongeluckig geval bevinde, late ik over aen het beschijde oordeel van U. Edele Agtb. geconsidereert het swaer verlies soo mij op dese reijse, en dat in een gantz vreemd land daermede komt aen te treffen, en dat aen een sujet dewelke mij door U. Edele Agtb. aenbevoolen is geworden; zijnde God de Heere gebeeden mij daerinne te willen bijstaen, en met sijne kragtige hulp te assisteeren.

In ’t seker kan ik vooralsnog niet seggen, of de man leevendig dan dood is, waervan ik volgens pligt niet naer sal laten, met mijne volgende het ijgentlijke aen U. Edele Agtb. te berigten; onderwijle leg ik hier in d’onweetendheijt wat middelen voorts ten besten in ’t werk te stellen, sullende verders in allen deelen mijne gewisse en pligt hieromtrent tragten te quijten; de voorsz. Domine Johan van de Velde heb ik gedurende dese onse reijse voor een man aengemerkt, die veele goede hoedanigheeden bezat, godvrugtig in sijn leere en wandel, dog somwijle seer somber van humeur, sig quellende met swaermoedige gedagten, wel voornamentlijk wanneer hij in sijn eenigheijt was; soo sijn Eerw.de niet gevonden mogte werden, sal ik in presentie van al ons geselschap een inventaris opmaken van hetgene in sijn medegenomene slappe valeis gevonden sal werden, die ik namaels en ter sijner tijt aen U. Edele Agtb. met respect sal laten toekomen; middelerwijle versoecke dat U. Edele Agtb. van dit ongeluckigh geval, aen sijne nabestaende vrienden, en daer het verders nodig geoordeelt sal werden, de behoorlijke kennisse te willen laten geeven.

Voorts vergeeft het mij soo deesen brieff met en in groote confusie gecoucheert U. Edele Agtb. voor sal komen, want ik mij waerlijk door het

voorsz. pitoijable geval in een seer verwarde staet ben bevindende, hebbende insonderheijt van mijn pligt geoordeelt, aen U. Edele Agtb. op het spoedigste mogelijk daervan mits dese de vereijschte communicatie toe te schicken; biddende God de Heere een ijder voor diergelijke sware besoeckinge te behoeden, en U. Edele Agtb. persoonen en collegie met sijne rijke zeegeninge te willen agtervolgen, waermede met alle eerbiedigheijt ben en blijve

Mijn Heeren

U. Edele Agtb. onderdanige en seer verpligten dinaar

J. de Hochepied

NB. Het vlek S.t Andrea legt tusschen Vicegrad en Buda, omtrent twee mijle van de laeste plaets.

Buda in Hungarien den 24.e Meij 1711

A levél fordítása:

Másolat[54]

A Levantei Kereskedelem stb. Igazgatótanácsának

Nemes, Tiszteletre Méltó, Bölcs és Igen Körültekintő Uraim!

Uraim! Miután Pieter de la Fontaine[55] úr és Johan van de Velde tiszteletes társaságában Isten segedelmével megérkeztünk Bécsbe, és onnan e hó 19-én jó egészségben útnak indultunk, és a Dunán folytatandó utunkra egy lapos fenekű császári hajóra szálltunk, amelyen más utasok is voltak, mindenekelőtt Becker báró, az eszéki parancsnok[56] úr fia, aki azzal a szándékkal utazott velünk, hogy az előbbi hajóval elvigyen minket Péterváradig, folytattuk utunkat, és mivel a császári udvar és a felkelő magyarok közötti béke már létrejött, és a megállapodást már teljes mértékben ratifikálták,[57] azt tanácsolták nekünk, hogy ez lenne a legjobb és legbiztosabb út.

---

[54] A levél csak De Hochepied másolatában maradt fenn, amelyet következő, 1711. június 5-i leveléhez csatolt mellékletként.

[55] Fontaine, Pietro de la (mh. 1725), Jacob Colyer konstantinápolyi holland követ unokaöccse, 1709-ben a követség titkára vagy alkancellárja, 1718-ban a követ távolléte esetére kinevezett ügyvivő, 1725-ben titkár. (Vö. SCHUTTE, 1976. 309–310.)

[56] Be(c)k(h)er, császári katonatiszt, akit a török elleni felszabadító harcokban való részvétele után az eszéki helyőrség paracsnokának neveztek ki. (Kelenik József, Hadtörténeti Intézet szíves közlése.)

[57] A szatmári békét 1711. április 30-án kötötték meg, és a benne foglaltakat magyar részről május 1-jén, a Habsburg udvar részéről május 20-án erősítette meg Eleonóra császárné, aki férje, I. József április 17-i halála után régenskirálynévá lépett elő.

Így azután megelégedésünkre folytattuk említett utunkat, amíg egy bizonyos, a térképen fel nem tüntetett, Szentendre nevű városkához nem értünk, ahol is e hó 22-én estefelé a nevezett városka közelében egy lakatlan kis szigethez jutottunk, hogy ott éjszakázzunk. Miután Van de Velde tiszteletest korábban többször és ismételten óvtam és kértem, hogy mindig maradjon a közelemben és a társasággal, és egy idegen országban, ahol csirkefogók és tolvajok hemzsegnek, szokása szerint ne különüljön el, és ne keresse az egyedüllétet, a legnagyobb sajnálatomra szántszándékkal kereste a bajt, mivel a tiszteletes úr körülbelül fél órával naplemente után a jelzett szigeten ismét eltűnt, úgyhogy többször hiányoltam, de egyáltalán nem gondoltam arra, hogy bármi baj lenne vele, hiszen ahogy említettem, egy szigeten voltunk, így nem gondolhattam, hogy eltévedhet. Hiába indultunk az alkonyatban de la Fontaine úrral a tiszteletes úr keresésére, nagy megdöbbenésünkre és nem kisebb ijedségünkre valamennyi ruhája a sziget partján hevert, egy olyan helyen, ahol a folyó nagyon örvénylik. Ezután az egész társasággal együtt megpróbáltunk a nyomára bukkanni, szólongatva és kiáltozva, de semmilyen választ vagy jelzést nem kaptunk. A továbbiakban minden tőlem telhetőt megtettem, és az említett Szentendre városkából segítségül hívtam néhány embert, akik annak ellenére, hogy éjjel volt, megjelentek egy vízialkalmatossággal, és egész éjjel egészen reggelig a Duna mindkét partján keresték a tiszteletes urat, de nagy bánatunkra és sajnálatunkra nem bukkantak a nyomára. Ezt követően tegnap, 23-án a helybéliek közül újra embereket küldtünk ki, és hogy további információt és segítséget kapjunk, végül idejöttünk Budára, ahol azonnal Van Feffershoven generálishoz,[58] e hely parancsnokához fordultam, és a segítségét kértem abban, hogy nevezett Van de Velde tiszteletest élve vagy holtan megtalálják. A parancsnok nagyon udvariasan mindent megígért, és embereinek azonnal parancsot adott, akik a mieink közül néhánnyal még mindig kint vannak a folyón. Egyre nyilvánvalóbb számunkra, és nagyon valószínűnek tűnik, hogy a jó Van de Velde tiszteletes alkalmatlan időben és helyen akart a Dunában fürödni vagy úszni, és a folyó nagy áramlása elragadta őt, így valószínűleg szerencsétlenül járt, és megfulladt, és ki tudja, milyen messze sodorta el a folyó. Mi addig maradunk még itt, míg az említett kiküldött emberek vissza nem jönnek, és közben állhatatosan minden tőlünk telhetőt elkövetünk, hogy valamilyen hírt kapjunk.

---

[58] Pfeffershofen, Johann Ferdinand Freiherr von (mh. 1714), császári katonatiszt, ezredparacsnokként részt vett a török elleni felszabadító harcokban, többek között Belgrád 1688-as ostromában, az 1697-es zentai csatában már tábornok, kb. 1702-től haláláig szintén tábornoki rangban a budai császári helyőrség parancsnoka. (Kelenik József, Hadtörténeti Intézet szíves közlése.) – Egyéb szakirodalmi adatok: 1702-ben a budai haditanács elnöke (vö. NAGY Iván: *Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal.* IX. Pest, 1862. 287); 1703-ban és 1709-ben a budai helyőrség parancsnoka (vö. *Archivum Rákóczianum.* IX. Budapest, 1883. 118., 677). – De Hochepied 1711. június 5-én Belgrádból Fagel államtitkárhoz írt levelében megemlíti még a pesti helyőrség parancsnokának, Lavarel tábornoknak a nevét is. Ld. a 27. jegyzetet.

Ha holttestét megtalálják, gondoskodni fogok arról, hogy itt illőképpen eltemessék, mivel már minden reményemet elvesztettem, hogy élve találják meg.

Hogy e szerencsétlenség miatt milyen szomorú állapotban leledzem, azt Nagyságtok bölcs megítélésére bízom, tekintettel a súlyos veszteségre, amely ezen az úton ért, méghozzá egy egészen idegen országban, egy olyan ügyben, amelyet Nagyságtok figyelmembe ajánlottak. Imádkozom azért, hogy az Úristen mellettem álljon, és erős támaszom legyen.

Biztosat egyelőre nem tudok mondani afelől, hogy a férfi él-e vagy meghalt-e, de nem fogom elmulasztani, hogy következő levelemben a tényekről Nagyságtoknak kötelességem szerint jelentést tegyek, időközben pedig a bizonytalan helyzetben lelkiismeretem és kötelességem szerint megpróbálok minden tőlem telhetőt megtenni. Nevezett Johan van de Velde tiszteletest utunk alatt olyan férfinak ismertem meg, aki jó tulajdonságokkal rendelkezett, aki hitében és cselekedeteiben istenfélő, néha azonban szomorkás hangulatú volt, és búskomor gondolatokba merült, főleg amikor egyedül volt. Ha a tiszteletes urat nem találnák meg, akkor mindannyiunk jelenlétében jegyzéket veszünk fel mindarról, amit magával hozott puhabőr útizsákjában, amit azután a maga idején Nagyságtoknak tisztelettel megküldök majd.[59] Közben pedig kérem Nagyságtokat, hogy hátramaradt barátait a szerencsétlenségről megfelelőképpen tájékoztassák, illetve tegyék azt, amit még szükségesnek látnak.

A továbbiakban nézzék el nekem, ha az a benyomásuk, hogy levelem igen zavaros. Ennek az az oka, hogy a fenti valóban siralmas eset miatt nagyon zavarodott állapotban vagyok. Annál inkább kötelességemnek tartottam, hogy Nagyságtokat a lehető leggyorsabb úton kellőképpen tájékoztassam. Imádkozom az Úristenhez, hogy mindenkit kíméljen meg hasonló nehéz próbatételektől, és Nagyságtok személyét és a testületet is bőséges áldásában részeltesse.

Maradok teljes tisztelettel

Nagyságtok alázatos és lekötelezett szolgája

J. de Hochepied

A magyarországi Budán, 1711. május 24-én.

NB. Szentendre városka Visegrád és Buda között fekszik, az utóbbitól körülbelül két mérföldnyire.

Lelőhelye: NA, ADLH, 101/I.

3.
Belgrád, 1711. június 5.

[59] Ld. a 4. sz. iratot.

Justinus Constantinus de Hochepied az igazgatótanácsnak

Aan de Heeren Directeuren van den Levandschen Handel etc.[a]

Edele, Erntfeste, Wijse en Seer Voorsienige Heeren.

Mijn Heeren. Op den 24.e Meij ben ik genootsaekt geweest, U. Edele Agtb. uijt de stad Buda met veel confusie en alteratie te berigten, het droevigh voorval dewelke op den 22.[e] daer tevooren bij het vlek S.[t] Andrea, de persoon van Domine Johan van de Velde God betert overgekomen is; waervan in dese met respect de copie geincludeert gaat.

Moetende ik als nu met geen mind're leetweesen U. Edele Agtb. verder informeeren, dat ik nog drie agtereenvolgende dagen tot Buda voorn.[t] mij hebbe opgehouden, en het geselschap van ons schip ook gepersuadeert hebbe, ten mijne gevalle aldaer soo lange mede te willen vertoeven, hebbende alle imaginable devoire en vleijt aengewend gehad, sonder moeijten of koste te spaeren, om mogelijk zijnde eenig narigt van onsen voorsz. heer Van de Velde te mogen bekomen, dan helaes alles is vrugteloos uijtgevallen, niet tegenstaende soowel door den heer commandant van Buda, als die van Pest veel volk neevens eenig van ons schip dien gantschen tijt sijn uijtgesonden geweest; en dat ik met vissersnetten ter plaetsen daer men vermeende het lichaem te vinden, in den Donauw hebbe laten vissen; soodat eijndelijk genootsaekt ben geweest, gantz ongetroost daervandaen te moeten vertrecken, hebbende ik voorts de voorsz. heeren commandanten gerecommandeert en versogt gehad, bij aldien na mijn vertrek het lichaem nog mogte gevonden werden, dat men aen deselve de begravinge mogte vergunnen, hetwelke haer Ed.[le] mij in allen deelen hebben gelieven te belooven en toe te seggen, daertoe egter niet veel hoope overschied, want den Donauw soowel boven als onder in een continueele groote afstrooming en beweeginge zijnde, werden de lichamen die daerinne komen te verongelucken in een korten tijt ver weg afgespoelt. Ik hebbe althans in dese alles gedaen, wat mij immers mogelijk is geweest, blijvende mij alleen de droefheijt daervan over, van soo een goede en godvrugtigh man in diervoegen en op soo ongeluckige wijse verlooren te hebben, dog zijnde zulks de bepaelde en onveranderlijke wille des Almagtige, is men genootsaekt tot de vertroostinge sijn toevlugt te nemen.

't Is dan ontwijffelbaer dat sijn Eerwaerde verongelukt en dood is, welke tijdinge de gemeente van Smirna mede niet wijnig sal ontroeren, en die wel sullen wenschen dat U. Edele Agtb. soo goed willen weesen, om in een nieuwe ellectie van een ander leeraer te treeden; zijnde het mij ook wel bewust, dat zulks weder merkelijk tot beswaernisse van U. Edele Agtb. cassa sal komen te strecken, dan wie kan teegens soo een droevigh geval, dat van den hemel geschikt is. De valeis, kleederen etc.[a] van den overledene ben ik genootsaekt met mij naer Smirna te transporteeren, terwijle in dese quartieren gene bequame

occasie gevonden werd, om deselve adroitura [!] naer Holland te kunnen senden; sullende aen U. Edele Agtb. de inventaris daervan met respect laten toekomen, en die goederen naer mijn arrivement tot Smirna voorn.t met de eerste scheepen naer het vaderland mede afsenden.

T'sedert hebben wij onse reijse tot hier toe voortgezet, niet sonder veel ongemacken en perijkel uijtgestaen te hebben, wel voornamentlijk op eene nagt dat wij door storm aen een onbewoond land met ons schip gedreeven waeren, als wanneer door een ander schip of vaertuijg met eenig gewapent volk geattacqueert sijn geweest, dan wij ons veel sterker bevindende, verlieten sij ons naer wijnig tegenweer; nu staen wij op morgen God believende weder hiervandaen naer Constantinopolen, over de weg van Sophia, Philippopoli en Adrianopolen te vertrecken, in 't geselschap van den hasnadar of thesaurier van dese gouverneur Abdi Pascia, in hoope zijnde onse reijse sonder verd're ongemacken te sullen mogen voltrecken.

Den eersten visier is met een leeger naer men segt van 85000 man, heeden 17. dagen geleeden, van voor Adrianopolen opgebroocken, om voor eerst met den Konink van Sweeden te conjugeeren, en daernaer ijder besonder met een leeger te ageeren, zijnde het seggen, dat den eerste de Moscoviters sal gaen opsoecken, en dat den and're met 't corps van den generael Crassouw sal tragten te vereenigen, om in Poolen door te breeken, welke uijteijnde ons den tijt sal moeten openbaren, schijnende de gemoederen van dit Turks volk gantz niet wel tevreede te sijn, met dese geentameerde en begonnene oorlogh, en men is hier seer bedugt voor een nieuwe generale oproer van de melitie, wel voornamentlijk soo die in den beginnen tegen den vijand ongeluckigh mogte weesen; den Prince Ragotzkij bevind sig nu gerettireert op een vesting in Poolen, Borslo genaemt, dewelke hij in eijgendom gekogt heeft, voor eene somme van driemael hondertduijsent duijtsche guldens.

Ik blijve hiermede naer opdragt van mijn submisse dienste

Mijn Heeren

U. Edele Agtb. onderdanige en seer verpligten dinaar

J. de Hochepied

Belgrade in Servie den 5.e Junij 1711

A levél fordítása:

A Levantei Kereskedelem stb. Igazgatótanácsának

Nemes, Tiszteletre Méltó, Bölcs és Igen Körültekintő Uraim!

Uraim! Május 24-én kénytelen voltam nagy zavarodottsággal és zaklatottsággal Buda városából jelenteni Nagyságtoknak Johan van de Velde tiszteletes sajnálatosan szomorú esetét, amely 22-én történt Szentendre városkánál. Az akkori levél másolatát ezúton juttatom el tisztelettel Önökhöz.

Most nem kevesebb szomorúsággal kell Nagyságtoknak hírt adnom arról, hogy még három egymást követő napon tartózkodtam az említett Budán, meggyőzve hajónk társaságát is, hogy a kedvemért hosszabbítsák meg ottartózkodásukat, és fáradságot és pénzt nem kímélve minden tőlem telhetőt megtettem, hogy valamilyen hírhez jussak nevezett Van de Velde úr felől. Minden próbálkozás hiábavalónak bizonyult, pedig mind a budai, mind a pesti helyőrség parancsnokai rendelkezésünkre bocsátották embereiket, akik hajónk legénységének néhány tagjával együtt egész idő alatt kint voltak a folyón, én magam pedig halászhálókkal kerestettem a holttestet a Dunában azokon a helyeken, amelyekről azt mondták, hogy érdemes. Végül kénytelen voltam a legcsekélyebb vigasz nélkül továbbindulni, azt ajánlva az előbbi parancsno-koknak és arra kérve őket, hogy ha a holttestet távozásom után megtalálnák, temessék el, amit nemes uraimék minden tekintetben méltóztattak megígérni, de kevés a remény, mert a Duna mind a város felett, mind alatta nagyon gyors folyású, így a szerencsétlenül járt emberek holttestét rövid idő alatt messzire elsodorja. Én minden tőlem telhetőt megtettem az ügyben, de megmarad bennem a szomorúság, hogy egy ilyen jó és istenfélő embert ilyen szerencsétlenül vesztettünk el, bár vannak bizonyos dolgok, amelyek a Mindenható akaratából megváltoztathatatlanok, és az ember vigaszért hozzá kell hogy forduljon.

Kétségtelen, hogy a tiszteletes úr szerencsétlenül járt vagy meghalt, és ez a hír a szmirnai közösséget is mélyen fogja érinteni, és bizonyára azt fogják kívánni, hogy Nagyságtok jelöljenek ki új lelkészt,[60] bár tudatában vagyok, hogy ez Nagyságtok számára újabb, jelentős kiadásokkal fog járni. De hát ki tehet bármit is egy ilyen szomorú eset ellen, ami az ég rendelése? Az elhunyt útizsákját, ruháit stb. kénytelen voltam magammal szállítani Szmirnába, mivel ezen a vidéken nem volt megfelelő alkalom arra, hogy közvetlenül Hollandiába küldjük. Az elkészült leltárt tisztelettel eljuttatom majd Nagyságtoknak, és az ingóságokat Szmirnába érkezésem után az első hajók egyikével hazaküldöm.

Időközben nem kevés kellemetlenséget és nehézséget kiállva folytattuk utunkat idáig, ami főleg arra vonatkozik, hogy egyik éjjel, amikor a vihar hajónkat lakatlan földre sodorta, egy másik hajó vagy szállítóeszköz támadott meg minket, amelyen néhány felfegyverzett ember volt, de mivel úgy gondolták, hogy mi sokkal erősebbek vagyunk, csekély ellenállást tanúsítva otthagytak minket. Innen holnap, ha Isten is úgy akarja, újra útnak indulunk Konstantinápolyba a Szófia, Philippopoli[61] és Drinápoly[62] felé vezető úton a terület kormányzója,

---

[60] Mint a bevezetőben említettük, az igazgatótanács 1711. december 7-én nevezte ki az új lelkészt Theodorus van der Vecht személyében.

[61] Ma: Plovdiv, BG

Abdi pasa[63] hasznadárjának vagy kincstárnokának társaságában. Reméljük, hogy utunk újabb kellemetlenségek nélkül zajlik majd le.

A hírek szerint a fővezér[64] 17 nappal ezelőtt egy 85.000 fős sereggel elindult Drinápoly elől, hogy először a svéd királyhoz[65] csatlakozzon, hogy azután különváljanak, mondván, az egyik az oroszokat fogja megkeresni, a másik pedig Crassouw generális[66] hadtestével próbál meg majd egyesülni, hogy betörjenek Lengyelországba. Az idő mutatja majd meg, hogy mi lesz ebből, de úgy tűnik, az itteni törökök nem igazán örülnek ennek a megkezdett háborúnak, és attól félnek, hogy a katonák között újra általános felkelés fog kitörni, főleg akkor, ha az ellenséggel folytatott harcok kezdetben sikertelenek lennének. Ragotzkÿ fejedelem visszavonult egy Broszló nevű lengyelországi erődbe, amelyet háromszázezer német forintért vásárolt meg.[67]

Ezennel is alázatos szolgálatomat ajánlva, maradok

Nagyságtok alázatos és igen lekötelezett szolgája

J. de Hochepied

A szerbiai Belgrádban, 1711. június 5-én.

Lelőhelye: NA, ADLH, 101/I.

4.
Konstantinápoly, 1711. augusztus 8.
A Johannes van de Velde hagyatékáról készült leltár

Inventaris,

ende beschryvinge van de contanten, penningen, klenodien, klederen als anders nagelaten en metter dood ontruijmt bij wijlen d'Eerwaarde welgeleerde heer Johan van de Velde gedestineerde predikant voor de gereformeerde christelijke gemeente te Smirna den 22.e Mey deses lopende jaars 1711 op of voor een onbewoond eyland bÿ S.t Andrea in den Donauw gelegen verongelukt, alles volgens het op en aangeven van de heer Justinus Baron de Hochepied ende

---

62 Ma: Edirne, TR

63 Szilahtár Ali pasa, 1706-tól nagyvezír

64 Baltadzsi Mehmed pasa, a török hadsereg főparancsnoka

65 XII. Károly (1682–1718), 1697-től svéd király

66 Krassow, Ernst Detlof von (1660–1714), porosz származású, svéd szolgálatban álló tábornok

67 De Hochepied rosszul értesült. A lengyelországi *Jaraszló*t (Jarosław) II. Rákóczi Ferenc számára még 1707-ben vásárolta meg XIV. Lajos francia király. (Vö. KÖPECZI Béla: *A bujdosó Rákóczi*. Budapest, 1999. 136.) – De Hochepied 1711. június 5-én Belgrádból Fagel államtitkárhoz írt leveléből (ld. a 27. jegyzetet) az is kiderül, hogy az információ Szilahtár Ali pasától származott.

beschreven door mij Guglielmo Theyls cancellier van Sijn Excellentie Mijn heer de Grave Colijer Ambassadeur van den Staat, der Vereenigde Nederlanden aan het Ottomannische Hoff invougen als volgt

tien goude pistolen
een dubbelde goude ducaet
een goude hoepringh
twee silvere ducatons
een orologie met een silvere cas
een silver lepel
een paar silvere gespen
een silvere tandesloker etc.[a]
een mes ende vurk
een snuiftabax doosken
een scheer mes en een schaar
een kopere vergulde deegen met zijn portepe
klederen etc.[a]
twee swart lakense zokken
een swarte kamisool van calamink
een swarte broek van deselve stof
een leere brouk
een surtout van bruÿn laken
een borstrok van calamink met silvere knopjes
een japonse rock
ses hembden
vier witte neusdoeken
ses dasjes
twee paar lubben
twee servetten
drÿ paar koussen
een paar detto nieuw
een swarte swagtel
een swarte das
een roode slaapmuts
drÿ paar handschoenen
twee beffen
een paar koussebanden
een paar schoenen
een hoed en een paruyk
een bond elken met geschreven predikatien
een kleyne Bijbel in 16°
een Catechismus benevens twee andere kleyne bouxkens

twee sleutels
een slappe leeren valais

Aldus beschreven ende geannoteert in ’t hoff en bijwesen van hoogged.te Zijne Excellentie ten overstaan van d’Eerwaarde heer Predikant Petrus Harenc ende de heer secretaris Pietro de la Fontaine als getuijgen hiertoe versogt ende gebeden die dit instrument ter cancellaria berustende benevens mij cancellier met eygen handen hebben ondertekent, heden den 8. Augusty Anno 1711, in Pera di Constantinopolen

quod attestor Gug.mo Theyls cancell.r

Wij Jacobus Colÿer Grave van het Roomsche Keyserrijk ende in Hungarien etc.a Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden aan het Ottomannische Hoff doen konde eenen ÿgelijken die het behoord certificirende voor de waarheyt dat Gug.mo Theyls onsen cancellier is, ende dat aan alle actens door hem invougen als boven onderschreven sodanig geloof gegeven ende toegestaan werd als publijke instrumenten competeren, des t’oirkonden desen gegeven onder het zeegel onser Gravelijke wapenen ende eygen signature in onsen hove te Pera van Constant.en den 15. Augusty. Anno 1711.

Was getekent

J. Colÿer,

L.S.

Copÿe getrokken na de copÿe authenticq van den cancellier van Sijn Excell.tie Den Grave Colÿer geextraheert en gecollationeerd door mÿn ondergeschrevene accorderende met voorsz. copÿe gedaan tot Smirna den 6. november 1711

Jean Chapman cancellier

Daniel Jean de Hochepied Baron en Magnaat van het Koninkrijk Hungarien, Consul van de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van Anatolia, Metelin en Scio residerende tot Smirna doen konden aan eenen ÿgelijken die het behoord certificerende voor de waarheyd dat Jean Chapman hiervoren gemeld onsen cancellier is, en dat aan alle instrumenten door hem in de voorsz. qualiteyt ondergeschreven sodanig geloof werd gegeven en toegestaan als publÿke actens competeren des t’oirkonden desen gegeven onder ’t zeegel van hoogstgemelten Staat in dese gewesten gebruÿkelijk en met onse gewone signature bevestigt in ’t consulaire logiement tot Smirna den 6. november 1711

D. J. De Hochepied

A leltár fordítása:

Leltár

és jegyzék azokról a pénzekről, érmékről, értéktárgyakról, ruhákról, amelyek a folyó, 1711. év május 22-én a Szentendrénél található dunai lakatlan szigeten vagy az előtt szerencsétlenül járt néhai Johan van de Velde tudós tiszteletes úr, a szmirnai református keresztyén egyházközség kinevezett lelkésze után maradtak hátra, amelyek mindegyikét a Justinus de Hochepied báró úr által megadottak alapján én, Willem Theyls,[68] Colyer gróf úr Őexcellenciája, az Egyesült Holland Köztársaság Török Portához kiküldött követének kancellárja írtam le az alábbiak szerint:

tíz arany pénzérme[69]
egy két guldenes aranydukát
egy arany karikagyűrű
két ezüstdukát
ezüstóra
egy ezüstkanál
egy pár ezüstcsat
egy ezüst fogvájó stb.
egy kés és egy villa
egy tubákos szelence
egy borotva és egy olló
egy aranyozott réztőr markolatszíjjal
ruhák stb.
két fekete posztóból készült zokni
egy fekete, egy oldalon fényezett szövetből készült mellény
egy ugyanabból az anyagból készült fekete nadrág
egy bőrnadrág
egy barna posztóköpeny
egy darab egy oldalon fényezett szövetből készült felsőruha ezüstgombokkal kirakva
egy tarka pamut felsőruha
hat ing
négy fehér zsebkendő
hat kisméretű nyaksál
két pár gallér

[68] Theyls, Willem (1639/40–1725), 1669 és 1714 között a konstantinápolyi holland követség titkára. (Vö. SCHUTTE, 1976. 318.)
[69] A holland eredetiben szereplő „pistool” három ezüstdukátot ért.

két asztalkendő
három pár térdharisnya
egy pár új térdharisnya
egy fekete fásli
egy fekete táska
egy vörös hálósipka
három pár kesztyű
két papi gallér
egy pár harisnyakötő
egy pár cipő
egy kalap és egy paróka
egy köteg papír, teleírva prédikációkkal
egy kicsi 16-rét Biblia
egy katekizmus, valamint két kis könyv
két kulcs
egy puhabőrből készült útizsák

A fentiek leírattak és feljegyeztettek fent említett Őexcellenciája rezidenciáján és jelenlétében, valamint Petrus Harenc[70] tiszteletes úr és Pietro de la Fontaine titkár úr jelenlétében, akik mint felkért tanúk, ezt a kancellária irattárában elhelyezendő okiratot rajtam, a kancelláron kívül, saját kezűleg írták alá ma, 1711. augusztus 8-án, a konstantinápolyi Perában.

Az irat hiteléül: Willem Theyls kancellár

Mi Jacobus Colyer, a Német-római Birodalom és Magyarország grófja stb., az Egyesült Holland Köztársaságnak a Török Portához kiküldött követe, tudtára adjuk mindazoknak, akiket illet, és tanúsítjuk, hogy Willem Theyls a mi kancellárunk, és valamennyi általa aláírt okirat, így a fenti is, közokiratnak minősül, amelynek hiteléül jelen okiratot ellátjuk grófi címerünkkel és saját kezű aláírásunkkal. A konstantinápolyi Perában, 1711. augusztus 15-én.

Aláírta:

J. Colyer

P.H.

A Colyer gróf Őexcellenciájának kancellárja által készült hiteles másolatról készült másolat. Az előbbi másolatról alulírott kivonatot készítettem, majd azt

[70] Harenc, Pierre (1682/3–1754), leideni teológiai tanulmányok után 1710 szeptemberétől 1719-ig konstantinápolyi holland lelkész. 1723 októberétől a Sas-van-Gent-i vallon egyházközség lelkésze. (Vö. SCHUTTE, 1976. 279.) – Érdekes egybeesés, hogy Harencet Konstantinápoly után ugyanoda hívták meg lelkésznek, ahol Johannes van de Velde testvére, Elias van de Velde lakott.

az említett másolattal egybevetettem, és ezennel jóváhagyom. Szmirna, 1711. november 6.

Jean Chapman kancellár[71]

Daniel Jean de Hochepied, a Magyar Királyság bárója és mágnása, az Egyesült Holland Köztársaság Nagyhatalmú Parlamentjének,[72] Anatóliának, Metelinnek[73] és Scionak[74] Szmirnában székelő konzulja, tudtára adjuk mindazoknak, akiket illet, és tanúsítjuk, hogy nevezett Jean Chapman a mi kancellárunk, és valamennyi általa, jelzett minőségében aláírt okirat közokiratnak minősül, amelynek hiteléül jelen okiratot ellátjuk a fent említett állam e vidéken használatos pecsétjével és saját rendes pecsétünkkel szmirnai konzuli rezidenciánkon, 1711. november 6-án.

D. J. De Hochepied
1711[75]

Lelőhelye: NA, ADLH, 130/II.

5.
Amszterdam, 1711. október 27.
Elias van de Velde felveszi a testvére elveszett könyveiért járó összeget

Ik ondergeschreven bekenne ontfangen te hebben uÿt handen van de Heren Directeuren van den Levantsen Handel en navigatie in de Middelantse Zee, de somma van elfhondert sesenseventigh guldens, en sulx uÿt kragt van de geannexeerde testamente door mÿn broeder Domine Johannes van den Velden ten mÿnen faueure gepasseert profluerende gem. penningen uÿt f 1200,- door genoemde Heren Directeuren doen versekeren op 2 kisten met boeken gaande voor reek. van gedagte mÿn broeder zalig.r geladen in ’t schip de Barcelona Galeÿ Cap.n Jan van Tongeren van hier na Livorno welk schip door de Franse commissievaarders in zee is verovert. Actum in Amst.m 27 Octob. 1711.

E. v. Velden, den 27 october 1711

[71] 1705-től 1713-ig a szmirnai konzulátus titkára, 1715-ben halt meg. (Vö. SCHUTTE, 1976. 341.)
[72] A holland eredetiben szereplő „Hoog Mogende Heren” (nagyhatalmú urak) kifejezés a Staten-Generaal korabeli titulusa, illetve elnevezése.
[73] Az ókori Leszbosz szigete; ma: Lészvosz, GR
[74] Az ókori Khiosz szigete; ma: Híosz, GR
[75] A leltár De Hochepied 1711. december 20-i levelének (7. sz. irat) melléklete.

Az irat hátoldalán: Polis, testament, en betaling van f 1200,- doen versekeren op 2 kisten boeken van Domine Johannes van de Velden Zaliger

Az irat fordítása:

Alulírott elismerem, hogy a Levantei Kereskedelem és a Földközi-tengeri Hajózás Igazgatótanácsától felvettem egyezeregyszázhetvenhat guldent, amely engem testvérem, Johannes van den Velden tiszteletes mellékelt, saját kezűleg hitelesített végrendelete alapján illet meg, amelyben kedvezményezettként jelöl meg. Az előbbi összeg abból az 1200,- guldenből származik, amely összegre nevezett igazgatótanács említett megboldogult fivérem két ládányi könyvét az ő költségére biztosította, amelyeket a Jan van Tongeren kapitány irányítása alatt Livornóba tartó Barcelona nevű evezőshajóra raktak, majd utóbb francia kalózok ragadtak magukhoz a tengeren. Készült Amszterdamban, 1711. október 27-én.

E. v. Velden, 1711. október 27.

Az irat hátoldalán: Biztosítás, végrendelet és a néhai Johannes van de Velden tiszteletes 2 ládányi könyve 1200,- guldenes biztosítási értékének kifizetése

Lelőhelye: NA, ADLH, 239/I.

6.
Szmirna, 1711. december 11.
Justinus Constantinus de Hochepied az igazgatótanácsnak

Aen de Heeren Directeuren van den Levandschen Handel etc.[a]

Edele, Erntfeste, Wijse en Seer Voorsienige Heeren.

Mijn Heeren. Kort naer mijne aenkomste hier ter plaetse dat Gode zij dank niet tegenstaende naer een seer moeijelijke reijse te hebben uijtgestaen, op den 28.[e] Augusti laestleeden, in volkomene welweesen geweest is, heb ik mij met onderdanig respect de eere gegeven, met mijne gedienstige laeste in dato 15.[e] september daeraen volgende, aen U. Edele Agtbare daervan de vereijschte communicatie te geeven.

T'sedert heeft mijn H.[r] Vader goedgevonden, in eene generale vergaderinge van alle de kooplieden van onse natie hier ter plaetse residerende, innegevolge de commissie waermede haer Hoog Mogende door U. Edele Agtb. favorable

voorsorgen ende recommandatie, mij hebben gelieven te begunstigen, ten eijnde omme de opkomende saecken van den Staet en commercierende onderdanen van deselve, met en benevens, ook in absentie van mijn vader in dese quartieren waer te nemen, mijn persoon aen alle deselve met de lecture van de voorsz. commissie voor te houden, ende bij haer te introduceren; als wanneer ik ook niet gemankeert hebbe, den brieff waermede U. Edele Agtb. op mijn gedaen versoek, aen de heeren consul, thesaurier en assessooren mitsgaders kooplieden van de Nederlandsche natie geaddresseert, mij hebben gelieven te accompagneeren, over te leveren, waerop ik door haer in ’t genarael in mijn voorsz. qualitijt gefeliciteert ben geworden.

Hiernevens sullen U. Edele Agtb. ingeslooten vinden, een inventaris van de naergelatene en bij mij gevonde goederen en contanten van den Domine Johannes van de Velde Zal.r gedestineerde en beroepene predikant tot Smirna, die ik in Constantinopolen ter Nederlandsche Cancellerije aldaer hebbe dienstig gevonden te laten opmaecken, alle welke voorn. goederen vooralsnog onder mij sijn berustende, ende terwijle gene van sijne vrienden en geregtigte erfgenamen bij mij bekend sijn, ende dat sijn Eerwaerde van U. Edele Agtb. Collegie dependerende is geweest, soo heb ik mij verpligt geoordeelt om mij verder diensaengaende aen U. Edele Agtb. te addresseeren, met versoek hare ord’res daeromtrent mij te willen laten toekomen, om daernaer mij te kunnen reguleeren.

Voorts sal ick met de naestkomende gelegentheijt, ook de vrijheijt nemen, U. Edele Agtb. insgelijks toe te senden een speceficque reeckeningh van de onkosten van sijne reijse, en welke penninge ik daerteegens van sijn Eerw.de in Holland zijnde ontfangen hebben; dien goeden man is in allen deelen ongeluckig geweest, want ik hebbe ook naermaels met leetwesen vernomen, dat sijne biblioteecq en verd’re agtergelatene goederen, meubelen etc.a op het schip de Barcelona galeij van den capiteijn Jan van Tongeren soude weesen afgelaeden, die naer Livorno gaende door de vijandlijke capers is genomen, daervan U. Edele Agtb. weder ten deelen de schaede sullen moeten supporteeren, zijnde God de Heere gebeeden, hetselve in and’re occasie dubbelt aen deselve te willen recomperceeren, ende hare persoonen, familien en collegie niet alleen in het aenstaende nieuwe jaer, maer nog veele and’re naervolgende met sijne rijke zeegeninge te willen agtervolgen, met gedienstig versoek dat ik bij continuatie van U. Edele Agtb. welwillentheijt mogen komen te jouisseeren.

Ik blijve hiermede met alle respectueuse agtinge

Mijn Heeren

U. Edele Agtb. seer ootmoedige en verpligtsten dinaer

J. de Hochepied

Smirna, den 20.e December 1711

A levél hátoldalán: Smirne, 20 Decemb. 1711. Beantw.[d] 21 octob. 1712

A levél fordítása:

A Levantei Kereskedelem stb. Igazgatótanácsának

Nemes, Tiszteletre Méltó, Bölcs és Igen Körültekintő Uraim!

Uraim! Nem sokkal augusztus 28-a után, amikor is Istennek hála, egy igen nehéz út után teljes épségben jöttem meg, Nagyságtokat ideérkezésemről szeptember 15-én alázatos tisztelettel és kötelességemet szolgálatkészen teljesítve illően tudattam.

Azóta apámuram úgy látta jónak, hogy – azon megbízás alapján, amellyel Nagyságtok jótékony gondoskodása és ajánlása alapján a Nagyhatalmú Urak[76] abban a kegyben méltóztattak részesíteni, hogy az állam és kereskedő alattvalóinak napirendre kerülő ügyeit ezen a vidéken apámmal együtt, annak távollétében pedig magam láthatom el[77] – egy általános gyűlésen, amelyen az itt székelő, nemzetünkből való kereskedők vettek részt,[78] személyemet az előbb említett megbízás felolvasásával előtérbe állítja és bemutatja. Amikor pedig annak a levélnek az átnyújtásával sem vallottam szégyent, amelyet Nagyságtok kérésemre a konzul, a kincstárnok és az ülnök uraknak,[79] valamint a holland kereskedőknek méltóztattak írni, fenti tisztségemhez mindenki gratulált.

Mellékelten megküldöm Nagyságtoknak a megboldogult Johannes van de Velde tiszteletes, Szmirnába kinevezett és meghívott lelkész hátrahagyott és nálam levő javairól, pénzeiről szóló leltárt,[80] amelyet célszerűnek tartottam Konstantinápolyban, a holland kancellárián elkészíttetni. Mivel egyelőre még valamennyi jelzett tárgy nálam van, és nem ismerem barátait és jogos örököseit, és tekintettel arra, hogy a tiszteletes úr Nagyságtok testületétől függött, úgy ítéltem meg, az a kötelességem, hogy az ügyben Nagyságtokhoz forduljak azzal a kéréssel, hogy közöljék velem utasításukat, hogy ahhoz tarthassam magam.

---

[76] Ld. a 72. jegyzetet.

[77] Utalás a Staten-Generaal 1710. május 5-i határozatára, amellyel az ifjabb De Hochepied-t felhatalmazta arra, hogy apjával együtt, illetve annak távollétében maga intézhesse a konzulátus ügyeit. (Vö. SCHUTTE, 1976. 335.)

[78] A konzulnak diplomáciai feladatain kívül okiratkiadási és igazságszolgáltatási jogai is voltak. A konzul és a Szmirnában székelő kereskedők rendszeresen összejöttek a folyó ügyek megtárgyalálásra. (Vö. HEERINGA, 1917. 302.)

[79] A kincstárnokot és az ülnököket az igazgatótanács nevezte ki, és feladatuk többek között az volt, hogy éberen őrködjenek a szmirnai kikötőbe beérkező holland hajók szállítmányai után esedékes illetékek behajtásán, amire a Staten-Generaal 1676-os határozata értelmében valamennyi érdekeltnek, így a holland kereskedőknek is esküt kellett tennie. (HEERINGA, 1917. 208–217.)

[80] Ld. a 4. sz. iratot.

Ezenkívül az első adandó alkalommal bátorkodom Nagyságtoknak megküldeni a tiszteletes úr útjával kapcsolatos költségeknek és annak az összegnek a kimutatását, amelyet ezek fedezésére tőle még Hollandiában kaptam. Ennek a szegény embernek semmiben sem volt szerencséje, mivel mint utóbb sajnálattal értesültem róla, könyvtárát és egyéb hátrahagyott javait, bútorait stb., amelyeket állítólag Jan van Tongeren kapitány Barcelona nevű Livornóba tartó evezőshajója szállított, ellenséges kalózok elragadták, amiből részint Nagyságtoknak is kára származik majd.[81] Imádkozom az Úristenhez, hogy káruk egy más alkalommal kétszeresen megtérüljön, és hogy maguknak, családjuknak és testületüknek nemcsak az eljövendő évben, hanem még sok azután következő évben is bőséges áldásban legyen részük, szolgálatkészen kérve Nagyságtokat, hogy továbbra is élvezhessem jóakaratukat.

Ezennel maradok tiszteletteljes megbecsüléssel

Nagyságtok igen alázatos és felettébb lekötelezett szolgája

J. de Hochepied

Szmirna, 1711. december 20.

A levél hátoldalán: Szmirna, 1711. december 20. Választ kapott: 1712. október 21.

Lelőhelye: NA, ADLH, 130/II.

7.
Szmirna, 1712. április 12.
Justinus Constantinus de Hochepied kérvénye
Johannes van de Velde útiköltségének megtérítése tárgyában

Den ondergeschrevene hebbende met communicatie van de Heeren Directeuren van de Levandschen Handel ende Navigatie in de Middelandsche Zee residerende tot Amsterdam, in ’t begin van ’t voorleedene jaar met hem uijt Holland op reyse herwaards aan medegenomen den beroepene predikant Dominus Johan van de Velde Zal.r ende daarbevorens met deselve geaccordeerd eene somme van guldens 700 omme daarvoor alle sijne te doene reyskosten tot sijn arrivement hier ter plaatse te defroyeeren, en zynde dat van Sijn Eerwaarde Zal.r voor ons vertrek van Amsterdam op die reeckeninge niet meerder is ontfangen als f 350 met mondelinge ordre en schikkinge van de welgem. Heeren Directeuren omme de resterende f 350 alhier uijt de kassa der Directie te vinden,

[81] Ld. az 5. sz. iratot.

ende mitsdien den voorn. D.nus Johan van de Velde Zal.r naardat de reyse met alle voorspoet tot niet verre van de stad Buda of Offen in Hungarien gelegen hadden vervorderd, aldaar op een seer ongelukkige wijse in de rivier den Donauw vermist is geworden, ende zulks wel voor de tweederde van de wegh gereekend zijnde, mitsgaders dat den ondergeschreven tot Buda voorn.t genoodsaakt is geweest veele kosten te supporteren, om het lighaam van den meergen. Dominus Van de Velde in den Donauw op te soeken waartoe een partij van soldaten uÿt 't garnisoen van Buda drie agtereenvolgende dagen diensaangaande vrugteloos geemployeert sijn geworden, wenschte den ondergeschrevene als nu uijt de voorsz. kassa der Directie hier ter plaatse van alle hetselve gededomageert te mogen werden sullende sig contenteren met 't restant van de voorsz. f 700 ÷ zijnde f 350 ÷. Niet twijfelende of zulks sal volkomentlijk met de intentie en goedvinden van de Heeren Directeuren van den Levandschen Handel komen te quadreren.

Smirna, den 12.e Aprill 1712

Was getekent

J. De Hochepied

Az irat fordítása:

Alulírottat az amszterdami székhelyű Levantei Kereskedelem és a Földközi-tengeri Hajózás Igazgatótanácsa a múlt év elején arra kérte fel, hogy Hollandiá-ból hozzam magammal a megboldogult Johan van de Velde Szmirnába meghí-vott tiszteletest, és indulás előtt az idáig tartó út valamennyi vele kapcsolatban felmerülő költségére 700 guldent hagyott jóvá. Tekintettel arra, hogy az idő közben elhunyt tiszteletes úrtól Amszterdamból való elindulásunk előtt csak 350 guldent kaptam, kiegészítve a már említett igazgatótanács azon szóbeli utasítá-sával és rendelkezésével, hogy a fennmaradó 350 guldent az igazgatótanács itteni pénztárából fogom megkapni, másrészt arra, hogy nevezett néhai Johan van de Velde tiszteletes az addig sikeresen megtett út után csak a magyarországi Buda (vagy másképp Ofen) közelébe jutott el, mivel ott nagy szerencsétlenségé-re eltűnt a Dunában, valamint arra, hogy az összeget az út kétharmadára szán-ták, és alulírott Budán a többször említett Van de Velde tiszteletes holttestének kerestetésével kapcsolatban sok költséget voltam kénytelen magamra vállalni, mivel a budai helyőrség néhány katonáját kellett három egymást követő napon felfogadnom, akik a holttestet hasztalanul keresték, alulírott kérem az igazgató-tanácsot, hogy tegye lehetővé számomra az igazgatótanács említett itteni pénz-tárából a fenti 700 guldenből hátralevő összeg, azaz 350 gulden felvételét. Nem

kételkedem abban, hogy a fentiek a Levantei Kereskedelem Igazgatótanácsának teljes jószándékával és jóváhagyásával fognak találkozni.

Szmirna, 1712. április 12.

Aláírta:

J. De Hochepied

Lelőhelye: NA, ADLH, 131/II.